

УДК 331.5:658.27

А. Ю. Шахно

кандидат економічних наук, доцент

В. В. Буханець

кандидат економічних наук, доцент

К. П. Скочко

ДВНЗ "Криворізький національний університет"

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто й обґрунтовано вплив підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу на ефективність використання основних засобів на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України. Проаналізовано якісний склад трудових ресурсів та оцінено ефективність використання основних засобів на прикладі ПАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат". Запропоновано основні напрями вдосконалення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, шляхи підвищення ефективного використання основних засобів в умовах розвитку ринкових відносин.

Ключові слова: персонал, професійно-кваліфікаційний рівень персоналу, основні засоби, ефективність, підприємство.

I. Вступ

У період становлення ринкових відносин істотно зростає роль трудових ресурсів. Від забезпеченості підприємства якісним персоналом, підвищення його професійно-кваліфікаційного рівня й ефективності використання залежать своєчасність і обсяг виконання всіх робіт, ступінь використання машин, обладнання і, як наслідок, обсяг виробництва продукції, прибуток та інші економічні показники. В сучасних умовах господарювання важливу роль відіграє раціональне використання наявних на підприємстві основних засобів. Ефективність використання основних засобів впливає на фінансовий стан підприємства та конкурентоспроможність його продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Для підприємств гірничо-металургійного комплексу це питання є одним з найважливіших, оскільки продукція цієї галузі є ресурсозатратною, а виробничий процес досить трудомісткий і фондомісткий.

Маючи уявлення про роль основних засобів у виробничому процесі, чинники, що впливають на використання основних засобів, можна виявити методи, напрями, за допомогою яких підвищується ефективність використання основних засобів і виробничих потужностей підприємства, що забезпечує зниження витрат виробництва і зростання продуктивності праці. Орієнтація на поступове оновлення є більш вигідною, ніж удосконалення зношених застарілих засобів виробництва.

Аналіз наукових праць російських і українських авторів показує, що значний внесок у

теорію й практику професійної підготовки та підвищення кваліфікації персоналу внесли Е. Адаменко, В. Веснін, О. Грішнова, М. Десненко, О. Захарова, Т. Петрова, М. Солощук та ін. Питання підвищення ефективності використання основних засобів висвітлено в значній кількості наукових досліджень і публікацій. Значну увагу цій проблематиці приділяли такі вчені-економісти, як В. Вихрущ, Л. Городянська, Н. Довгалюк, В. Іваненко, Н. Кулікова, А. Поддєрьогін, С. Покропивний, Е. Тарасенко, А. Турило та ін.

II. Постановка завдання

Метою статті є обґрунтування впливу підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу на ефективність використання основних засобів на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України, визначення основних напрямів вдосконалення професійно-кваліфікаційного рівня трудових ресурсів та шляхів підвищення ефективного використання основних засобів в умовах розвитку ринкових відносин.

III. Результати

Науково-технічний прогрес і вдосконалення форм організації праці зумовлює потребу в систематичному вдосконаленні форм і методів підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів. У сучасних умовах на підприємствах навчання і розвиток персоналу є комплексним безперервним процесом. Значущість безперервного навчання підтверджують такі фактори: впровадження нової техніки, технологій, збільшення комунікаційних можливостей, виробництво сучасних товарів тощо створюють умови для ліквідації або зміни деяких видів робіт, у зв'язку з чим потрі-

бна кваліфікація не може бути гарантована базовою освітою.

Країни й підприємства, що мають сучасні програми та технології безперервної освіти, лідирують в умовах цієї конкуренції – вони мають можливість у найкоротші терміни відповісти на будь-який “виклик” підвищенням продуктивності праці. Для підприємства більш економічним і ефективним є збільшення віддачі від уже працюючих співробітників на основі їхнього безперервного навчання, ніж від залучення нових працівників.

Навчання і розвиток персоналу передбачає:

- навчання і підвищення кваліфікації, метою якого є поліпшення фахових знань і навичок;
- перекваліфікація, завдання якої – дати можливість працівникам опанувати новий для них фах.

Для розвитку персоналу потрібно: поширювати знання і передовий досвід; підтримувати здібних до навчання працівників; навчати молодих кваліфікованих співробітників; знижувати плінність персоналу тощо.

В Україні економічна діяльність підприємств відбувається в умовах обмеженості ресурсів. Вдосконалення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу є передумовою підвищення ефективного використання ос-

новних засобів підприємства, що впливає на збільшення обсягів виробництва, покращення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства та зростання його конкурентоспроможності.

Основні засоби є матеріально-технічною базою виробництва, фундаментом його вдосконалення й розвитку. Цей процес відбувається шляхом нарощування потенціалу основних засобів (екстенсивно) і підвищення ефективності їх використання (інтенсивно). Значне нарощування основних виробничих засобів призводить до ускладнень у технічному переоснащенні виробництва, морального й фізичного старіння устаткування, що зменшує ефективність його використання та можливість конверсії. Тому економічно виправданим є зростання продуктивності роботи устаткування, повне завантаження наявного його парку, кваліфікований догляд за його роботою тощо [6].

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують:

- 1) забезпечення підприємства основними засобами;
- 2) стан основних засобів;
- 3) ефективність використання основних засобів (рис. 1).

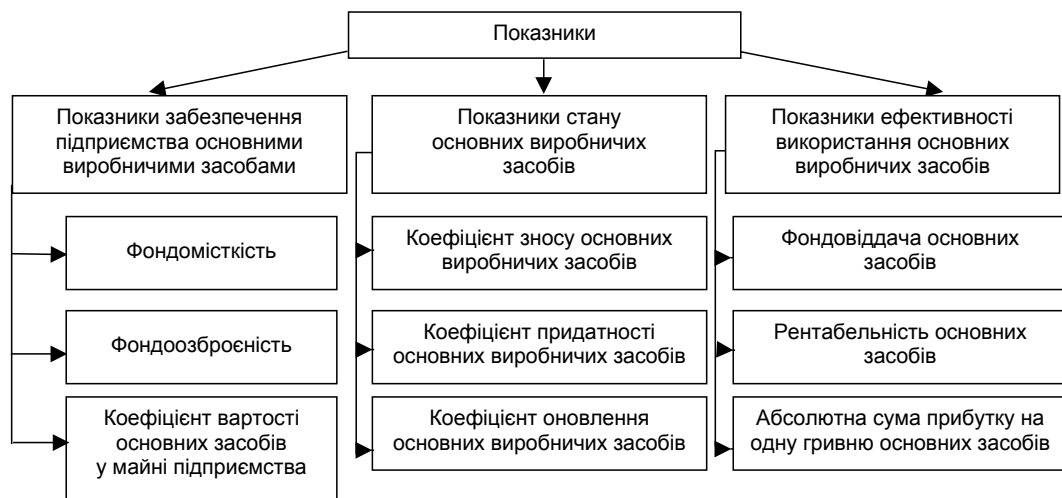

Рис. 1. Показники забезпечення, стану та ефективності використання основних засобів [5, с. 351]

Для наочності проведемо аналіз трудових ресурсів і стану основних засобів на ПАТ “Центральний гірничо-збагачувальний комбінат” (ЦГЗК) за період 2010–2012 рр. Підприємство спеціалізується на видобутку,

переробці та виробництві сировини для чорної металургії – окатишів і залізородного концентрату [1].

Проаналізуємо якісний склад трудових ресурсів ПАТ “ЦГЗК” на основі даних табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка забезпеченості підприємства трудовими ресурсами та їх якісний склад на ПАТ “ЦГЗК” за 2010–2012 рр.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення, %	
				2011/2010 рр.	2012/2011 рр.
Кількість працівників, осіб	6609	5915	5597	-10,5	-5,4
Середній вік працівників, років	40,8	40,5	40,5	-0,74	0,0
Повна вища та базова вища освіта, %	25,7	29,2	29,4	3,5	0,2
Неповна вища освіта, %	24,2	27,6	30,8	3,4	3,2
Професійно-технічна та середня освіта, %	50,1	43,2	39,8	-6,9	-3,4

*Складено й розраховано на основі звітних даних підприємства [1].

Кількість працівників у 2010–2012 рр. має тенденцію до зменшення з 6609 осіб у 2010 р. до 5597 осіб у 2012 р., що становить 15,3% за весь аналізований період. Одним з важливих напрямів кадрової політики ПАТ “ЦГЗК” є омолодження колективу комбінату для реалізації і розвитку їх творчого потенціалу, підвищення ефективності виробничих процесів на підприємстві. Отже, позитивним є зменшення середнього віку працівників у 2011 р. з 40,8 до 40,5 років, тобто на 0,74%.

Якісний склад трудових ресурсів на ПАТ “ЦГЗК” показав, що у 2010–2012 рр. збільшилася частка працівників з повною вищою освітою на 3,5% та 0,2% відповідно. Питома вага працівників з неповною вищою освітою у 2010–2012 рр. також має позитивну тенденцію до зростання та становить 24,2%, 27,6% та 30,8% відповідно. Доки пи-

тома вага висококваліфікованих кадрів зростає, доти частка працівників з професійно-технічною та середньою освітою має динаміку до зменшення на 10,3% за весь аналізований період.

Важливо відмітити, що підґрунтям кадрової політики підприємства є планова робота з навчальними закладами різних напрямлень, а не випадковий підбір претендентів на працевлаштування. Значущу роль при влаштуванні на роботу відіграють кваліфікація, професійний досвід та потенціал претендента, проте перевагу, насамперед, надають молодим спеціалістам. Важливим джерелом поповнення таких кадрів є молоді спеціалісти з вищою освітою та прагненням до розвитку [3, с. 47].

Оцінка ефективності використання основних засобів на ПАТ “ЦГЗК” подана в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка показників ефективності використання основних засобів на ПАТ “ЦГЗК” за 2010–2012 рр.*

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення			
				2011/2010 рр.		2012/2011 рр.	
				+/-	%	+/-	%
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн	2597134	3180515	3757095	583381	22,46	576580	18,13
Обсяг товарної продукції, тис. грн	4436316	6427519	4882760	1991203	44,88	-1544759	-24,03
Прибуток від реалізації, продукції тис. грн	2332034	3853027	1986509	1520993	65,22	-1866518	-48,44
Кількість персоналу, осіб	6609	5915	5597	-694	-10,50	-318	-5,38
Фондовіддача, грн/грн	1,71	2,02	1,3	0,31	18,13	-0,72	-35,64
Фондомісткість, грн/грн	0,58	0,50	0,77	-0,08	-13,79	0,27	54,00
Фондоозброєність, грн/осіб	392,97	537,7	671,27	144,73	36,83	133,57	24,84
Рентабельність основних засобів, %	89,79	121,14	52,87	31,35	-	-68,27	-

*Складено й розраховано на основі звітних даних підприємства [1].

Отже, згідно з табл. 2, фондовіддача за 2010–2011 рр. зросла на 18,13%, проте у 2012 р. зменшилась на 35,64% та становить 1,3. Така динаміка є негативною та говорить про зменшення частки обсягу продукції на 1 грн основних засобів, що, в свою чергу, зумовлює зниження рівня можливого прибутку. Фондомісткість за 2011–2012 рр. зросла на 0,5 та 0,77 відповідно, тобто на 54%.

Фондоозброєність за 2010–2012 рр. становить 392,97; 537,7 та 671,27 грн/особу

відповідно. Отже, показник має тенденцію до зростання, що говорить про достатню забезпеченість промислово-виробничого персоналу основними виробничими засобами.

За 2010–2011 рр. рентабельність основних засобів на ПАТ “ЦГЗК” зросла на 31,35%, проте у 2012 р. показник знизився на 68,27%, що є негативним фактором у діяльності підприємства.

Визначення показників руху та технічного стану основних засобів наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Аналіз руху та технічного стану основних засобів ПАТ “ЦГЗК” за 2010–2012 рр.*

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення, %	
				2011/2010 рр.	2012/2011 рр.
Коефіцієнт зносу	0,476	0,132	0,223	-72,27	68,94
Коефіцієнт придатності	0,524	0,868	0,777	65,65	-10,48
Коефіцієнт оновлення	0,033	0,115	0,191	248,48	66,09
Коефіцієнт вибуття	0,002	0,006	0,003	200,0	-50,0
Коефіцієнт приросту	0,031	0,110	0,189	254,84	71,82

*Складено й розраховано на основі звітних даних підприємства [1].

Коефіцієнт зносу у 2010–2011 рр. зменшився з 0,476 до 0,132, а у 2012 р. зріс до 0,223. Збільшення коефіцієнту зносу основ-

них засобів за аналізований період є негативним явищем, основні засоби потребують поступового оновлення. Коефіцієнт придат-

ності основних засобів характеризує незношену частку основних засобів підприємства. У 2010–2011 рр. показник зменшився на 0,344, проте у 2012 р. зріс на 0,091. Зростання цього показника є позитивним явищем. Коефіцієнт вибуття у 2010–2011 рр. зріс з 0,002 до 0,006, проте у 2012 р. показник зменшився до 0,003. Коефіцієнт приросту основних засобів – показник, що характеризує приріст основних засобів за звітний період внаслідок їх оновлення. У 2010–2012 рр. коефіцієнт приросту основних засобів становив 0,031; 0,11 та 0,189 відповідно. Спостерігається зростання показника, що свідчить про те, що основних засобів введено більше, ніж виведено.

Поліпшення показників технічного стану та руху основних засобів підприємства, підвищення ефективності їх використання залежить від використання досягнень науково-технічного прогресу, впровадження про-

гресивних технологій, що досягається за умови високого професійного рівня трудового потенціалу підприємства.

У сучасних умовах господарювання існує проблема формування оптимальної структури основних засобів. Збільшення частки активної частини в структурі основних засобів є позитивним фактором. Виробнича структура основних засобів, її зміна за той або інший відрізок часу дають можливість охарактеризувати технічний рівень промисловості та ефективність капітальних вкладень в основні засоби. Тому на підприємствах необхідно визначити оптимальну структуру основних засобів, при якій обсяги виробництва будуть максимальними, а витрати на їх формування – мінімальними. Обсяг виробництва товарної продукції та частка активної частини у складі основних засобів у 2010–2012 рр. на ПАТ “ЦГЗК” наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Аналіз структури основних засобів на ПАТ “ЦГЗК” у 2010–2012 рр.*

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Обсяг товарної продукції, тис. грн	4436315,6	6427519	4882760
Вартість основних засобів, тис. грн	2995321	3365709	4148480
Активна частина ОЗ, тис. грн	1930156	2153640	2607960
Пасивна частина ОЗ, тис. грн	1065165	1212069	1540520
Частка активної частини ОЗ, %	64,44	63,99	62,87

*Складено і розраховано на основі звітних даних підприємства [1].

Так, частка активної частини основних засобів у 2010–2012 рр. перебуває в межах 63–64%, проте у 2012 р. показник зменшився до 62%, що є негативним фактором у роботі підприємства.

Необхідно визначити оптимальне співвідношення активної та пасивної частини основних засобів у 2012 р. та спрогнозувати динаміку її зміни протягом 3 років.

Отже, визначимо оптимальний рівень основних засобів для забезпечення виробництва необхідного рівня товарної продукції. Для цього застосуємо нелінійну функцію типу [4]:

$$Y = a_0(a_1x_1^\beta + a_2x_2^\beta)^{\frac{1}{\beta}}, \quad (1)$$

де Y – обсяг виробництва товарної продукції, тис. грн;

x_1 – вартість активної частини основних засобів, тис. грн;

x_2 – пасивна частина основних засобів, тис. грн;

a_0, a_1, a_2, β – параметри функції.

За результатом розрахунків було знайдено параметри функції, отриману функціональну залежність максимально наближено до оптимального значення вартості активної та пасивної частини основних засобів:

$$Y = 0,9163(0,2914x_1^{0,5936} + 0,2372x_2^{0,5936})^{\frac{1}{0,5936}}.$$

Розрахункове значення товарної продукції за даними функції становитиме 1 179 381,992 тис. грн.

Отримана функціональна залежність дає змогу розрахувати оптимальні значення складових структури основних засобів гірничо-збагачувального підприємства. Формування оптимальної комбінації вартості активної та пасивної частини основних засобів здійснюється за допомогою множників Лагранжа. Заданий рівень вартості основних засобів повинен бути найменшим. Отже, потрібно мінімізувати ресурси C на залучення кожного виду структури основних засобів:

$$C = x_1 + x_2. \quad (2)$$

Обчислимо оптимальне співвідношення активної частини основних засобів $X_{1\text{опт}}$ за формулою:

$$X_{1\text{опт}} = \frac{Y}{a_0} \left[a_1 + a_2 \left(\frac{a_2}{a_1} \right)^{\frac{-1}{1+\beta}} \right]^{\frac{-1}{\beta}}. \quad (3)$$

Крім того, оптимальне значення пасивної частини основних засобів $X_{2\text{опт}}$:

$$X_{2\text{опт}} = \frac{Y}{a_0} \left[a_2 + a_1 \left(\frac{a_1}{a_2} \right)^{\frac{-1}{1+\beta}} \right]^{\frac{-1}{\beta}}. \quad (4)$$

Результати розрахунків занесені до табл. 4.

**Оптимальні значення активної та пасивної частини основних засобів
ПАТ “ЦГЗК” за 2010–2012 рр.**

Показник	2012 р.
X _{1опт.} , тис. грн	3056120,588
X _{2опт.} , тис. грн	1436814,697
Оптимальна частка активної частини, %	68,02

Згідно з розрахунками, оптимальною у 2012 р. є частка активної частини основних засобів у 68,02%. Збільшення частки активної частини в структурі основних засобів є позитивним фактором і безумовно матиме позитивний вплив на фінансові результати ПАТ “ЦГЗК”.

Отже, на прикладі ПАТ “Центральний гірничо-збагачувальний комбінат” нами досліджено, що вдосконалення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу є важливою передумовою ефективного використання основних засобів на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України.

На нашу думку, для створення більш високої мотивації працівників за чинником професійного навчання необхідні заходи:

- вдосконалення законодавчого й нормативно-правового підґрунтя наукового та інформаційного забезпечення профнавчання;
- державна підтримка підприємств, що запроваджують інновації та здійснюють професійне навчання кадрів з урахуванням перспективного розвитку;
- створення на підприємствах структур, що здійснюють професійне навчання із наявністю науково-методичної, матеріально-технічної та інформаційної бази;
- запровадження системи економічних стимулів як для роботодавців, так і найманих працівників щодо підвищення професійної кваліфікації.

Для ефективного використання наявних на підприємстві основних засобів та отримання відчутних покращень у діяльності першочерговими підприємство має ставити заходи щодо своєчасної заміни морально застарілого устаткування, організації прискореного введення в експлуатацію придбанної нової техніки; удосконалення організації матеріально-технічного забезпечення підприємств та технічного обслуговування сучасних систем машин; запровадження прогресивних форм організації виробництва і праці; застосування сучасних ефективних систем матеріального стимулювання робітників та інженерно-технічних працівників; підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, що обслуговує основні виробничі засоби; залучення інвестиційних ресурсів українських і зарубіжних інвесторів для модернізації матеріально-технічної бази підприємств; широкого застосування лізингових операцій.

IV. Висновки

Реалізація визначених заходів на підприємстві забезпечує підвищення інтенсивності

виробництва, оскільки створені широкі можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується підвищеним попитом у споживачів. Поліпшення інтенсивного використання основних засобів підприємства, умови виробництва підвищують вимоги до знань та професіоналізму, до структури та загалом якісного складу кадрів підприємства, що є невід’ємною передумовою збільшення обсягів випуску продукції.

Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства недостатньо лише запровадження у виробництво передової технології виробництва та найновішої техніки, а насамперед необхідно забезпечити працівників відповідними знаннями й навичками як працювати з цією технікою, адже трудові ресурси є тим фактором, який приводить в дію весь виробничий процес, який покликаний здійснювати контроль за кожною стадією виробництва.

Перспективою подальших розвідок у цьому науковому напрямі є пошук інноваційних шляхів розвитку, при реалізації яких забезпечується конкурентоспроможність підприємства.

Список використаної літератури

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України “SMIDA” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua>.
2. Десненко М. І. Підвищення ефективності професійного навчання безробітних в умовах трансформації суспільної системи / М. І. Десненко // Ринок праці та зайнятість населення. – 2010. – № 3. – С. 21–25.
3. Захарова О. Розвиток теорії інвестування у людський капітал / О. Захарова // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 3. – С. 45–51.
4. Максимова О. С. Методологічні підходи формування оптимальної структури основних виробничих фондів на гірничорудних підприємствах / О. С. Максимова // Вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : КНУ, 2012. – № 32. – С. 251–260.
5. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк – Київ : КНЕУ, 2008. – 552 с.
6. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” : Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України станом від 11.12.2006 р. № 1176).

Стаття надійшла до редакції 12.01.2015.

Шахно А. Ю., Буханец В. В., Скочко Е. П. Совершенствование профессионально-квалификационного уровня персонала как предпосылка повышения эффективности использования основных средств предприятия

В статье исследовано и обосновано влияние повышения профессионально-квалификационного уровня персонала на эффективность использования основных средств на предприятиях горно-металлургического комплекса Украины. Проанализирован качественный состав трудовых ресурсов и дана оценка эффективности использования основных средств на примере ПАО "Центральный горно-обогатительный комбинат". Предложены основные направления совершенствования профессионально-квалификационного уровня персонала, пути повышения эффективного использования основных средств в условиях развития рыночных отношений.

Ключевые слова: персонал, профессионально-квалификационный уровень персонала, основные средства, эффективность, предприятие.

Shakhno A., Bukhanets V., Skochko K. Personnel's Professional and Qualification Level Improvement as the Pre-Condition of Increasing Enterprise's Fixed Assets Utilisation Efficiency

The article deals with and grounds the influence of the personnel's professional and qualification level increase on fixed assets utilisation efficiency at Kryvbas mining and metallurgical enterprises.

The economic activities of Ukraine's enterprises are conditioned by limited resources. Enterprises being manned with a qualified personnel and continuous improvement of their professional and qualification level are prerequisites of efficient utilisation of its fixed assets that will result in the production volume growth, improvement of financial and economic results of their activities and competitiveness increase.

The article analyses the qualitative composition of the labor resources and assesses the efficiency of fixed assets utilisation at PJSC "CGOK" (Central ore mining and concentrating combine) stresses that intensive use of the enterprise's fixed assets and production conditions require a higher level of the personnel's knowledge and professionalism.

There are suggested main directions of improving the personnel's professional and qualification level and ways of increasing the fixed assets utilisation efficiency in conditions of developing market relations:

1. To offer an incentive for the personnel to increase their professional level the following steps are required: improvement of the legislative background for scientific and informational support of professional training; state support of enterprises that introduce innovative technology and provide professional training of their personnel; organisation of structures responsible for professional training; implementation of the system of economic incentives for both employers and employees for professional development.

2. To efficiently use fixed assets an enterprise should undertake the following steps: to replace obsolete equipment timely, to arrange rapid putting into operation of the modern one, to provide material incentives for employees; to increase the personnel's professional and qualification level, to attract investments for modernizing the material and technical infrastructure of enterprises.

Key words: personnel, personnel's professional and qualification level, fixed assets, efficiency, enterprise.